Արշալոյս Արարատեան

ՕՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1849 — ԹԻՒ 347

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՔ

Կոստանդնուպօլիս, 27 Սեպտեմբերի.

Մայրաքաղաքիս քաղաքական անձինքը մի՛շտ զբաղեալ են տարաձայնութեանը վրայ, որ պատահեցաւ Բարձրագոյն Դրան՝ և Ռուսաց ու Աւստրիոյ կառավարութեանց մէջ՝ Վիտին փախստական Մաճառ զօրապետաց պատճառաւ. զորոնք կըպահանջէն Բարձրագոյն Դռնէն յիշեալ երկու տէրութիւնները: Ընդհանրապէս չկարծուիր թէ այս պզտիկ գործը վտանգաւոր հետևութիւններ ունենայ Եւրոպայի խաղաղութիւնը շփոթելու համար, այլ ընդհակառակն կըյուսացուի թէ Անգղիոյ և Գաղղիոյ տէրութիւնները, որ օսմանեան կառավարութեան հաւատարիմ դաշնակիցներն են, բարեկամօրէն միջամուխ ըլլալով այս գործոյս, խաղաղութեամբ և երկու կողմանց պատիւը պահելով վախճան մը պիտի տան այս տարաձայնութեանը: Իսկ առայժմ Ռուսաց և Աւստրիոյ դեսպանատանց 'ի պաշտօնէ հաղորդակցութիւնը Բարձրագոյն Դրան հետ դադրած է, մինչև որ իրենց կառավարութեանց կողմանէ նոր հրաման ընդունին:

—Այսմիս 20ին երեքշաբթի օր մեծ կրթութիւն եղաւ Այի Ստեֆանոյի ընդարձակ դաշտը, ուր տեղ գրեթէ 53 հազար զօրք կային: Այս կրթութեանը ներկայ գտնուեցան օգոստափառ Սուլթանը՝ տէրութեան բոլոր պաշտօնատարներովը, նմանապէս Անգղիոյ, Գաղղիոյ և քանի մը ուրիշ տէրութեանց դեսպանները, որոնց համար յատուկ վրան մը պատրաստուած էր: Այլև ամէն կողմէն բազմութիւն ժողովուրդ եկած էին այս զինուորական կրթութիւնը տեսնելու համար: Վեհափառ Կայսրը ընդհանրապէս խիստ գոհ եղաւ զօրաց կանոնաւոր վարմունքէն և օրինաւոր կրթութենէն. և իւր գոհունակութիւնը հաճեցաւ յայտնելու պատերազմի պաշտօնեայ բարձրապատիւ Մէհէմմէտ Ալի փաշային. որ բարենախանձ և անխոնջ ջանիւ միշտ հոգ կըտանի կայսերական զօրաց յառաջադիմութեը ըստ ամենայն մասին:

— Օսմանեան կառավարութիւնը ցանկալով ընդարձակել իւր քաղաքական և առևտրական հաղորդակցութիւնները Պելճիգայի տէրութեը հետ, արժան համարեցաւ դեսպան մը անուանել Պրիւքսէլի մէջ, որ Պելճիգայի Թագաւորանիստ քաղաքն է, և այս պաշտօնը մօսիւ տը Պէրքհոլլին յանձնեց, որ ժամանակէ մը 'ի վեր մայրաքաղաքիս մէջ Պելճիգայի գործակալութե պաշտօնը վարեց խիստ արժանաւորութեամբ: Պրիւքսէլի օսմանեան դեսպանատունը՝ Փարիզի դեսպանատունէն կախում պիտի ունենայ:

— Օտեսայի շոգենաւով իմացուեցաւ, թէ բարձրապատիւ Միքայէլ Բավլովիչ մեծ դուքսը, որ Ռուսաց կայսեր եղբայրն է, օգոստոսի 28ին մեռեր է կաթուածի սաստիկ հարուածով մը: Կայսերազուն մեծ դուքսը 51 տարեկան էր:

—Յիշեալ շոգենաւով եկած նամակները կըծանուցանեն նաև, թէ Լայհթէնպէրկի դուքսը, որ օգոստափառ Նիկողայոս կայսեր փեսան է, վտանգաւոր ախտիւ մը պառկեր է:

—Վառնայի նախորդ կուսակալ Սալիհ փաշան անցեալ շաբթու Կոստանդնուպօլիս եկաւ Էրէկլի օսմանեան շոգենաւով:

—Զմիւռնացի յարգոյ և ուսումնական Պր. Գէորգ աղային Մարկոսեան, որ Բարձրագոյն Դրան թարգմանատան անդամ անուանած էր, մայրաքաղաքիս ոստիկանութե (զապթիյէ) առաջին թարգման կարգեցաւ կառավարութեան հրամանաւը:

—Այսմիս 18ին կիրակի օր օգոստափառ Սուլթանը ընկերութեամբ տէրութեան գլխաւոր պաշտօնատարաց Թոփխանէն գնաց նոր մեքենաներուն գործողութիւնը տեսնելու համար. զորոնք անգղիացի ճարտարապետ միստր Թայլըր 'ի կարգի դրած էր: Վեհափառ կայսրը յոյժ գոհ եղաւ. և իւր սրտին բարեհաճութիւնը յայտնեց մարդասիրաբար Ահմէտ Ֆէթհի փաշային, որ Թոփխանէի վերատեսուչն է, նմանապէս յիշեալ անգղիացի ճարտարապետին:

—Սամոսի խռովութիւնը տակաւին կատարելապէս դադրած չըլլալով, Բարձրագոյն Դուռը ամսոյս 22ին Էսէրի-Ճէտիտ շոգենաւով նոր զօրք յուղարկեց յիշեալ կղզին:

—Նորերաց Դարապուլուս քաղաքը պզտիկ աղմուկ մը պատահեր է օտար երկիր ցորեն յուղարկուելուն պատճառաւը: Այս յուղարկումը արգելուած էր յիշեալ քաղաքին բնակչաց կարգադրութեամբը. բայց քաղաքապետը ուզելով ջնջել այս արգելքը, բնակիչները ոտք ելան և խուռն բազմութեամբ քաղաքապետին պալատը յարձակեցան, որ պարտաւորեցաւ անոնց ուզածը ընել: Այս լուրը Պէրութ հասնելուն պէս, ընդհանուր կառավարիչը անմիջապէս բաւական զօրք յուղարկեց յիշեալ խռովարարները զսպելու համար:

—Անգղիոյ պատերազմական շոգեշարժ ֆռէկատ մը Օտին անուն, որ Քորֆու կղզին գտնուած նաւատորմիղին հետն էր, ամսոյս 21ին հասաւ 'ի Կոստանդնուպօլիս հարկաւոր նամակներ բերելով Անգղիոյ դեսպան վսեմափայլ Սըր Ստրէթֆորտ Քէնինկին:

—Այսմիս 19ին երկուշաբթի գիշեր հրկիզութիւն մը եղաւ 'ի Պէյօղլու Այնալը Չէշմէ ըսուած թաղը՝ Անգղիոյ դեսպանատան ետևը, բայց բարեբաղդութեամբ դրացիները աճապարելով օգնութեան հասնելու, կրակը շուտով մարեցաւ առանց մեծ վնաս մը ընելու:

—Արքունական Պէյլէրպէյի պալատին խոհանոցը (մութֆագ) հրդեհ մը պատահեցաւ չորեքշաբթի գիշեր, և թէպէտ անմիջապէս հարկաւոր եղած միջոցները 'ի գործ դրուեցան, 'ի վերայ այսր ամենայնի բոլոր խոհանոցը մէջի պաշարներովը, և սեղանի վերաբերեալ արծաթեղէն և բիւրեղեայ և յախճապակեայ անօթները այրեցան: Այլև արքունի ախոռը և յարդանոցը հրոյ ճարակ եղան. նմանապէս 60էն աւելի ճարտարագործ կառքեր: Այս հրդեհը $2\frac{1}{2}$ ժամէն աւելի տևեց:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Ճառ ասացեալ 'ի հանդիսի տարեկան հարցաքննութեան վարժարանին Պրուսայու:

Ի բերկրապատար հանդիսի աւուրս շքեղութե՝ յորում ամենայն սքանչելիք բնութեան գեղածիծաղ յօրինեն երևոյթս, զի՞արդ լռել ժուժեսցէ լեզու իմ ամենևին, և զի՞արդ սանձահարել զօրեցից զաննուաճելի բռնութիւն սրտիս, որ արբեալ է սիրով հայրենեաց, և չասել զարժանին գովութիւնս զուգին իմոյ միաբանութենէ և զփառս՝ որ յօգուտ հայրենեաց՝ և 'ի բարգաւաճումն ուսման:

Գեղեցի՛կ է հանդէսս, և վեհ է տեսանս, նշա՛ն ազգային չքնաղ սիրոյ և սերտ միաբանութեան, ակն մը սիրայօղ, որ ազգասիրաց ազնիւ յոյսը ու ակնկալութիւնը կըպսակէ, գիտեմ, ո՛ ազգասէր և ուսումնասէր հանդիսականք, գիտեմ դուք ամէնքդ ալ ուսումնասիրութեան եռանդով լուսափայլած՝ ուրախ սրտիւ և լի լի յուսով հոս համախմբիլ բարեհաճեր էք այս չքնաղ պարտիզիս մէջ ազգասիրութեան ջանքով մշակուած պտուղները վայելելու համար. կըխոստովանիմ անկեղծ սրտիւ, որ այս ձեր ուսումնասիրութեան փափաքը և աշխոյժը՝ մեծ քաջալերութիւն մըն է ամէնուն դիտութեան և իմաստութեան ջանախնդիր ըլլալու, նոյնպէս և աշակերտաց յորդոր և խրախոյս, որով իրենց կեանքը իրեն դրաւող վաղանցիկ ժամանակին թևերէն բռնելով՝ չեն ուզեր թողտալ, և ուսման զբաղելու համար անոր անիւներուն հոլովման արգելք ըլլալ կըփութան: Այո՛, անշուշտ պիտի տեսնէք դուք ալ հիմա այն ձեր ազնուական յոյսը նպատակին հասած, և անոնց ջանասիրութեան և ուսման խակակութ պտուղը առաքանալու ձեռք զարկած: Այսօր ուրախ է մեր վարժարանը, ուրախ է կըսեմ, որովհետև իրեն պարծանք կըհամարի այս մէկ տարուան միջոցիս մէջ հասուցած դեռահաս պտուղները ձեր պատկառելի հանդէսին ներկայացընելու, և ուրախ է միշտ աւելի առաջ իր արդեանց խնամքովը մայրագութ ծոցին մէջը ծնած աշակերտներուն համար, որոնք իրեք չորս տարուան միջոցին մէջ հայերէնի, թուաբանութեան և աշխարհագրութեան ուսմանց, նմանապէս գաղղիերէն և յունարէն լեզուաց մէջ քաջալաւ հանդիսացած, և գրեթէ իրենց մանկութեան անգին րոպէները ուսմամբ շարունակած, ահա հիմակ ազգիս ուսումնասիրաց կարգը դասուեցան. որոնք որ տեսաք և վայելեցիք, նոյնը պիտի վայելէք այսուհետև ալ, և հիմա ալ այս տեղ հանդիսականներուն կարգը գտնուած ըլլալով նոր փայլունութիւն մը կուտան հանդիսիս շքեղութեանը, և անշուշտ անոնք թող վկայ ըլլան այս չքնաղ անդաստանիս արգասաւորութեը և պտղաբերութեանը:

Դուք ալ հիմա, ո՛ դեռավարժ աշակերտեալք, մի՛ վհատիք յաշխատութենէ. ձեր բարելաւութիւնը և ուսումնականութիւնը ազգս պիտի ուրախացունէ, ազգը կըջանայ ուսում մը աճեցունել որ ըստ օրէ և ուսումնասիրաց թիւը աւելցունել. ազգը իր աղքատութեանը չնայիր, և շատ դժուարութեամբ ձեռք բերած օգնութիւնն պարենին կէսը գրեթէ ուսման համար կըզոհէ անխնայ. ապա ուրեմն քաջ եղէք, ձեր ջանքն ալ ազգիս ջանասիրութեանը յարմար ըլլայ. տանկով դուք երջանիկ կըլլաք՝ ազգն ալ պտղաբեր:

Նորէն կըսեմ, մի՛ վհատիք, ձեր անձինքները ուսումնասիրութեան զէնքով զրահաւորած՝ ծուլութեան դէմ պատերազմ թող բանան միշտ, և այն վսեմ ոգիին բարգաւաճանացը արգելք եղող ամէն աւիթները մի՛ ընդունիք բնաւ ձեր սրտերուն մէջ:

Աչքերնուդ առջև ըլլայ միշտ՝ սրբոյն Ներսիսի Սահակայ, Մեսրովբայ՝ այն առաքինի հայրապետներուն անտանելի ջանքերը, որոնք հայրենական լեզուն ու Աստուածպաշտութիւնը ծաղկեցունելու համար կըզոհէին իրենց բոլոր ժամանակները ու դժուար պարագաները ոտքի տակ առնելով դպրոցներ և եկեղեցիներ կըհաստատէին, ու աշակերտներուն թիւը օրէօր կաւելցունէին: Այո, գովելի է միշտ անոնց աշխատասիրութիւնը, և անմահ յիշատակաց արժանի, անոնք ձգեցին ազգերնուս մէջ ան ամենացանկալի ուսման հաստատուն հիմը, անոնց ջանասէր և անդուլ աշխատասիրութեանց պտուղներն են այն սքանչելի մատենագրութիւնները, որոնք որ ազգս կըվայելէ այն օրէն մինչուան հիմա: Արդարև կըցանկայի,

—Օգոստափառ Ռուսաց Կայսրը հետևեալ յայտարարութեամբը, որ օգոստոսի 29ին Վարսավիայէն հրատարակած է, Հունգարիոյ պատերազմին վերջ ըլլալը և միանգամայն Ռուսաց զօրաց յիշեալ երկրէն քաշուիլը կը ծանուցանէ ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ռուսիան 'ի գործ պիտի դնէ իւր սրբազան կոչումը ։

Այս օրինակ կը խօսէինք մեր հաւատարիմ հպատակացը՝ երբ կը ծանուցանէինք անոնց թէ, մեր դաշնակից Աւստրիոյ Կայսեր խնդիրը 'ի գործ դնելու համար, հրաման տուած էինք մեր զօրաց բանակներուն որ երթան Հունգարիա ապստամբները զարնեն, և անոնց օրինաւոր Ինքնակալին իշխանութիւնը, (զոր չէին ուզեր ճանաչել) վերստին հաստատեն ։

Շնորհօքն Աստուծոյ այս աշխատութիւնը 'ի գործ դրուեցաւ ։

Տակաւին երկու ամիս չեղաւ որ մեր քաջամարտիկ զօրքը նշանաւոր յաղթութիւններ ստանելով Արատալի և Տէպրէչինի մէջ, յառաջացան յաղթութենէ յաղթութիւն Կալիցիայէն մինչև Բէշտ, Բէշտէն մինչև Արատ, և Պուքովինայէն ու Տրանսիլվանիայէն մինչև Պանատ նահանգը ։ Վերջապէս ապստամբաց գունդերը ամէն կողմէն տանկուխ(?) ըլլալով, (այսինքն հիւսիսային և արևելեան կողմը մեր զօրքերէն, արևմտեան և հարաւային կողմը աւստրիական բանակէն), զէնքերնին վար դրին Ռուսաց բանակին առջև, խնդրելով մեր միջնորդութիւնը, որպէսզի վեհանձնական և առատագութ թողութիւն մը ստանան իրենց Ինքնակալէն ։

Այսպիսի հաւատարիմ կերպիւ մեր խոստմունքը 'ի գործ դնելէն ետքը, հրաման տուինք այսօր մեր յաղթական զօրացը որ մեր սահմանները մտնեն վերստին ։

Երախտագիտութեամբ լեցուն առ Բաշխօղն ամենայն բարեաց 'ի խորոց սրտի կը գոչեմք այսօր, Այո՛, արդարև, ընդ մեզ է Աստուած ։ լուարո՛ւք, ժողովո՛ւրդք, և խոնարհեցարո՛ւք, զի Աստուած ընդ մեզ է ։

(Ստորագրեալ։) ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՂԻԱ. Լոնտոն, 16-28 Սեպտեմբերի ։ Նշանակութեան արժանի երևելի լուր մը գրեթէ չկայ ։ Հունգարտութիւնը(?) կը շարունակուի միշտ միացեալ Թագաւորութեանց բոլոր երկրին մէջ ։ Օգոստափառ Թագուհին և իւր ընտանիք(?) Ալպէրթ իշխանը տակաւին Պալմորալէն չդարձան ։ Սակայն գրեթէ բոլոր կառավարութեան անդամները արձակուրդ (վաքանս) ունին, և պաշտօնէից (մինիսթր) շատերը նահանգները կը գտնուին ։

Պատրաստ դրամը առաջքի պէս առատ չէ. և ասոր պատճառը կերևի թէ Եւրոպայի հանգիստ վիճակն է. ուստից 'ի սկզբան, երբոր քաղաքական գործքերը մեծ շփոթութեան մէջ էին, շատ դրամ եկաւ Անգղիա. ու հիմա նոյն դրամները քիչ քիչ իրենց տեղը կը քաշուին ։

Իռլանտայի վիճակը օրըստօրէ լաւանալու վրայ է և աղքատութիւնը կամաց կամաց կը քիչնայ կառավարութեան և մասնաւոր երևելի անձանց մարդասիրութեամբը ։

Մորնինկ-Բոսթ լրագիրը կը ծանուցանէ, թէ Բորթսմութէն հասած լուրերուն նայելով վեց պատերազմական նաւեր. իւրաքանչիւրը 50 թնդանօթներով, շուտով պիտի պատրաստուին յիշեալ նաւահանգիստէն դուրս ելլելու համար ։

Խոլերան մեծ կոտորած կընէ Անգղիոյ մէջ. երէկ 334 մեռնող կային Լոնտոնի և անոր շրջականերուն մէջ ։ Այս պատճառաւ հրապարակական մաղթանք որոշուեցաւ որ կարդացուի Մեծին Բրիտանիոյ բոլոր եկեղեցեաց մէջ ։ Անգղիարէն լրագիրները կը հրատարակեն այս մաղթանաց օրինակը, որ հետևեալն է, ու Օգոստափառ Թագուհւոյն խորհրդարանին մէջ որոշուեցաւ ։

Ո՛վ ամենակարող Աստուած և Տէր, որ քու իշխանութեանդ ոչ ոք արդարև(?) կրնայ արհամարհել, և քու ձեռքդ է կեանքը և մահը. հաճեա՛ց խոնարհեցուցանել քու նուաստ ծառաներդ երկնից բարձրութենէն, որ քու բնակութիւնդ է, մեր վրայ որ քու անարժան ծառաներդ եմք. քանզի դուն մեր վերջի ապաստանն ես այս հիւանդութեան և համաճարակ մահուան ժամանակը ։

Խոստովանիմք, Տէր, թէ արժանի չէինք ազատ մնալու այս ձեր բարկութեան այցելութենէն, որ ծանրացաւ երկրիս ուրիշ ազգաց վրայ, թէ երախտագիտութիւն չունեցանք ձեր բարութեան այնքան յաւէտ պարգևներուն համար, և չփառաւորեցինք ձեր բարերարութեանցը համեմատ որ շնորհեցիր մեր ազգին, ինչ պէս որ կրնայիր պահանջել 'ի մէնջ ամենայն արդարութեամբ ։ Քու պատուիրանքներէդ հեռացանք, այս աշխարհքիս գործոց չափէ դուրս հետևեցանք, և մեր բարերարութեան ժամանակը բաւականապէս չպատուեցինք զքեզ, դուն որ հեղինակ և մատակարարն ես ամենայնի ։ Եթէ մեր մեղքը և անօրէնութեանցը համեմատ վարուելու ըլլայիր մեր հետը, չէինք կրնար ձեր աչացը առջև մնալ ։

Բայց դուն երևեցար մեզ իբրև Աստուած ողորմութեան և բարութեան այնպիսիներուն համար որ կը խոստովանին իրենց անարժանութիւնը և իրենց մաղթանքը և զղջումը կուղղեն առ քեզ ։

Երբ որ Իսրայէլ քու բարկութիւնդ շարժեց, և միլիոնաւոր անձինք ժանտախտէն մեռան, արգիլեցիր զսուրը(?) վրէժխնդիր հրեշտակին, բազուկ(?) քու դատաստանդ 'ի գործ դրուած էր ։ Երբ որ Նինուէի բնակիչները իրենց անօրէնութեանցը վրայ զղջացան, քու բարկութիւնդ խոյսն(?) զսպեցիր(?), և խնայեցիր յանցաւոր քաղաքին, երբ տեսար որ գէշ ճանապարհէն հեռացաւ ։

Հիմա, ո՛վ Տէր, կը խնդրեմք 'ի քէն. քու շնորհացդ հաւատութեանը(?) մէջ, շնորհեա՛ մեզ՝ քու առատապէս ծառայից նոյն ոգին զղջման, քու պատուհասներդ դադրեցուր մեր հայրենեացը մէջ, և արգիլէ զհարուածը և անգութ ախտը, որ այսքան զոհեր կընեն ։ Իցէ՜ թէ քու Աստուածային ազդումներդ աւելի հաւատք թելադրեն մեզ, աւելի հնազանդութիւն և աւելի փափաք քու կամացդ համեմատ վարուելու և ծառայելու քու փառացդ ։

Գթութեամբ լսէ՛ զմեզ քու բարութեանդ՝ հաստատուն պահելով մեր հայրենեաց ներքին խաղաղութիւնը, ազատելով զմեզ միշտ ներքին խռովութիւններէ, և առատ հունձք մը պահելով(?) մեր երկրագործաց աշխատութիւնները ։ Խնայեա՛ մեզ քու եդրախտ(?) ճանչելու միտքը, ուսո՛ւր մեզ մխիթարել զղջացողները(?), բնաջինջ ընել դժգոհութեանց և գանգատանաց աղբիւրները և յառաջացուցանել մեջերնիս միաբանութիւնը և բարեկամութիւնը ։ Իցէ՜ թէ համաճարակ հարուածոյն յաճախ օ-

ընակները զորոնք ունիմք. յիշեցո՛ւր մեզ ամենեցուն մահուան մերձաւորութիւնը, և պատրաստէ զմեզ մեր օրերը համրելու, կանոնաւորելով մեր սիրտերը քու իմաստութեանդ վրայ, որպէսզի կենդանի կամ մեռեալ հաւատարիմ ծառաները գտնուիմք Անոր՝ որ մահուան խայթը վերցուց, և յաւիտենականութեան դուռը բացաւ ամենայն հաւատացելոց ։ Մտի՛կ ըրէ մեզ, Տէր, վասնզի մեծ է քու բարութիւնդ, և քու ողորմութեանց բազմութեամբը ընկալ զխնդիրս մեր Յիսուսի Քրիստոսի Տեառն մերոյ արդիւնքովը. ամէն ։

ԳԱՂՂԻԱ. Փարիզ, 18-30 Սեպտեմբերի ։ Նախընթաց թերթմնիս հրատարակեցինք Հասարակապետութեան գահերէց Լուտովիկոս Նաբոլէոնին նամակը, որ գրած էր 'ի Հռոմ իւր Թիկնապահ Նէյ զօրապետին ։ Այս նամակը մեծ ազդեցութիւն ըրաւ ամէն տեղ, և ազատասէր տէրութեանց առջև խիստ հաճելի եղաւ ։ Եւրոպայի լրագիրները, իւրաքանչիւրը իւր քաղաքական տեսութեանը համեմատ, զանազան մեկնութիւններ կու տան յիշեալ գրութեանը ։ Ոմանք չեն կարծեր որ Լուտովիկոս Նաբոլէոնը կարող ըլլայ 'ի գործ դնել Հռոմի մէջ՝ նոյն ազատական կառավարութիւնը, որ կը խոստանայ Հռոմայ ժողովրդեան, այսինքն Պիոս Իններորդ նախ՝ պարտաւորի ընդհանուր թողութիւն տալ ամէն քաղաքական յանցաւորաց. երկրորդ՝ աշխարհականաց ձեռքը յանձնէ հռոմէական վիճակաց ամէն տեսակ կառավարութիւնը, երրորդ՝ դատաստանները Նաբոլէոնի օրէնքով տեսնուին, և մէկ խօսքով ազատական կառավարութիւն մը հաստատուի ։

Պապին կուսակից լրագիրները դառնապէս կը գանգատին այս նամակին դէմ. և կըսեն թէ՝ աշխարհական իշխանութիւնը պէտք է որ բոլորովին Պապին ձեռքը ըլլայ, որպէսզի իւր՝ ուղածին պէս 'ի գործ դնէ զայն. ապա թէ ոչ՝ ո՞ւր կրնայ պապական աշխարհային ինքնիշխան ազատութիւնը, որոնք 'ի ձեռք բերելու համար այնքան աշխատութիւններ եղան. և միթէ հռոմէական հասարակապետութիւնը՝ Գաղղիոյ կառավարութեն այսօրուան ըրած պահանջմունքէն աւելի պահանջմունք մը ունէ՞ր, կըսեն. նոյն ։ Վերջապէս առհասարակ ամէն հռոմէական եկեղեցականները և կրօնի կոյր նախանձուները (ֆանաթիք) բոլորովին դէմ կը խօսին Գաղղիոյ հասարակապետութեան այս ընթացքին, որ կերպիւ մը աշխարհական իշխանութիւնը եկեղեցականաց ձեռքէն վերստին կըհանէ ։

Առ այժմ ընդհանրապէս հանդարտութիւնը կը տիրէ Գաղղիոյ մէջ, և գաւառական ժողովները բարեխնամ ոգւով և յաջողութեամբ 'ի գործ կըդնեն իրենց պարտաւորութիւնները ։

Պետրպուրկի Գաղղիոյ դեսպան մոսիւ տը Լամորիսիէրը մօտ օրերս կըդառնայ 'ի Փարիզ ։

որ խմագխս(?) գէթ գլխաւոր կատարելութիւնները և բարեմասնութիւնները երկարօրէն պատմէի, բայց լեզուս առաջ չկրնար երթալ, անոր համար այսքան միայն կրնամ ըսել հառաչանօք, աւա՜ղ փառացս անցաւորի ։ Այսանկ կողբայ Խորենացին ալ իրեն ժամանակը՝ ազգը անշքացած ու փառքէն մերկացած տեսնելով, ու գետի պէս արցունքներ թափելով կու լայ անոր խեղճութեը ու անմիաբանութեը վրայ ։ Ինչ ըսեմ այն ոխերիմ նախանձոտ թշնամւոյն, որ իր ծախող ժանիքը սրելով՝ խնդեց ու փրցուց այն երջանկութեան կապ եղող թելերը. քակեց այդ գեղեցիկ սիրոյ և միաբանութեան ցանցը, բաւական չսեպեց այդ ամէնը՝ մինչև ազատութեան մառախուղ մը տարածելով՝ ազգիս կործանմանը պատճառ եղաւ ։

Բայց Հայաստան բնաւ չյուսահատեցաւ, և իրեն վրայ սաստիկ փչող ցուրտ հովերուն դէմ դնելով՝ մերժեց այդ ոխերիմ բազդին վերցուցած ալիքները, և հիմա նորէն խրախուսս առած, և ձեռքերը վեր վերցուցած ողորմ ձայնով իրեն թոռները ուսումնասիրութեան ու միաբանութեան սահմանին մէջ մնալու հրաւէր կը կարդայ, հին առաքինի նախնեաց ոսկորները մէկ կողմէն ազգիս պերճութիւնը մտածելով հողերուն երակներէն իրենց ողորմելի ձայները բոլոր հայազգիներուն ականջը կը պոռան, և մէկ կողմէն ալ անոնց միաբանութեան սէրը անլոյծ յօդիւ շաղկապած, և այն ուսումնասիրութեան ոգին աւերակներուն տակէն վերականգնելու համար ունեցած ջանքեր-

նին տեսնելով կը մխիթարին ։

Յետ այսր ամենայնի, դարձուցեալ միրում մեր աչքերը դէպ 'ի երկինքը, շնորհակալ ըլլանք Աստուծոյ անհուն մարդասիրութենէն, որ հաճեցաւ իր հայրական բազուկը ազգիս վրայ նորէն տարածել, և իր հովանաւորութեան անողոք ճառագայթը ցոլացընելով՝ կապեց միացուց համազգային սրտերը, բարեհաճեցաւ ամէնուն սրտին մէջ ուսումնասիրութեան և ազգասիրութեան կայծը ձգել, որով արդէն ամէն մարդ բորբոքուած է, և աճեցուց ազգասէր և բարերար անձանց թիւը ։

Խնդրենք անոր ամենակարող զօրութենէն իր հայրական ձեռքին հովանաւորութիւնը անպակաս ընել Օգոստափառ և արդարակորով Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտ Խան ուսումնասէր և խաղաղասէր բարեգութ արքային վրայէն, տալ նմա կեանս երկարս և յաւէժականս. և մինչև 'ի վախճան աշխարհի հաստատուն պահել զաթոռ թագաւորութեան նորին ։ Քանզի նա է այդ ամէն բարեմասնութեանց գերագոյն պատճառ, և այն ամենացանկալի ուսման չքնաղ լուսին գեղեցիկ արևելքը, և ազատութեան խաւարամած ամպերը փարատող քաղցրաշունչ զեփիւռը և Նորին Վեհափառութեան ամենառատ խնամքովն է, որ ուսումը կաճի՝ անդորրութիւնը կը հաստատի. դա՛ր արդարև լուսաւորեալ, և ժամանակ երջանիկ, ահա ամէն տեղ ուսումը ծաղկեցունելու համար գովութեան արժանի ջանք մը կը տեսնուի անոր

համար երջանիկ էք դուք, երջանիկ են ձեր մանկութեան օրերը, երջանիկ են նաև առ բոլոր բարիքը վայելող հանդիսականներն ալ ։ Կեցցէ՛ նաև առաքելաշնորհ Գէորգ Աստուածիմաստ առաջնորդ հայր մեր բարեխնամ, որուն ազգասիրական ջանից և խնամոց արդիւնքներն են վարժարանիս ուսմամբ բարգաւաճիլը. և քաղաքիս մէջ հայերէն լեզուին ծաղկիլը ։

Ուստի միաբերան խնդրենք Աստուծմէ, կեցցէ՛ բազմերախտ հայր մեր և ըստ աւուրց երկնից յաւէժասցին ազգօգուտ կեանք նորին ։

Փառաւորեսցի այսօր փառօք մեծաւ ազգասէր անուն բարերար պաշտպանին վարժարանիս, մեծապատիւ Միսաքեան Մարգարեա(?) ազգախնամ աղային, և չքնաղ արձան անմահ բարերարութեց նորին մնասցէ անեղծ՝ ցորչափ կանգուն և պայծառ մնասցէ սա նոր խնամատածեմ(?) ։

Այլև ժրաջան հոգաբարձուաց վարժարանիս, ձեռնտու բարերարաց, և ամենայն վեհամախումբ(?) հանդիսականացդ շնորհեսցէ Տէր կեանս յաւէժական՝ ընդ երկար վայելել զպայծառութիւն դպրոցիս ։

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔ

Յաջողութեան ժամանակ կըգտնուին բարեկամները, բայց դժբաղդութեան մէջ միայն կրնան ճանաչել զանոնք ։

Այն է ճշմարիտ գիտուն, որ աղէկ ու պատուով ապրելու ճամբան գիտէ ։

ԻՏԱԼԻԱ : Հռոմայ գործքերը միշտ շփոթութեան մէջ են. տարաձայնութիւնը կըշարունակուի Գաղղիոյ հասարակապետութեան և պապական կառավարութեան մէջ: Դիւանը հակառակութիւն մը կընէր գաղղիական բանակին ընդհանուր հրամանատար Ուդինօ զօրապետին և երեք կարդինալաց ժողովին մէջ. որոց Պապին կողմանէ յանձնուած է Հռոմայ վիճակաց քաղաքական կառավարութիւնը : Լրագիրները կըպատմեն թէ, Ուդինօ զօրապետը սովորական քաղաքավարութենէ շարժեալ, այցելութեան գացեր է յիշեալ կարդինալաց ժողովին. որ նոյն այցելութիւնը փոխարինելու համար՝ իրեն խորհրդոյ քարտուղարներէն մէկը յուղարկեր է : Ուդինօ զօրապետը խռովամբ սրտմտելով, մերժեր է զանիկա : Հետևեալ օրը կարդինալները պարտաւորեցան խնդրել և անձամբ այցելութեան երթալ Գաղղիոյ զօրապետին :

Երեք կարդինալաց ժողովը ամէն օր մէյմէկ պատճառաւ շատ մարդիկ բանտը դնել կուտայ. բայց Ուդինօ զօրապետը հրաման ըրեր է որ պէտք է ինքը գիտնայ անոնց յանցանքը, և առանց իր գիտութեանը չուզեր որ մէկը բանտարկուի և այլն : Վերջապէս Հռոմայ եկեղեցականաց և գաղղիական զօրաց մէջ ատելութիւնը օր ըստ օրէ կաւելնայ. և առանց խոհեմ և զգուշաւոր ընթացից Ուդինօ զօրապետին, հրապարակական ցոյցեր պիտի ըլլային երեք կարդինալաց ժողովին դէմ, որոց համար կըսեն թէ շատ խստութիւններ կըբանեցընեն և վրէժխնդրութեան ոգւով են իրենց ամէն գործքերը :

Փորթաֆոլիօ Մալթեզէ լրագիրը իր թերթին մէջ, որ 'ի 15–27 սեպտեմբերի կըծանուցանէ թէ, Հռոմայ երեք կարդինալաց ժողովը յանուն Պիոս Իններորդին ընդհանրական թողութիւն մը շնորհած է, և կըյուսէ թէ այս գործողութիւնը ամենևին ընդունելի եղած չէ Ուդինօ զօրապետին, ըստորում անոր յօդուածները խիստ [illegible] ընդհանրական թողութենէն զրկելեն առժամանակեայ կառավարութեան անդամները. Սահմանադիր ժողովին անդամները, որ մասնակից եղան անոր որոշմանցը, եւ ապստամբութեան և հասարակապետական կառավարութեան անդամները, զինուորական գնդաց գլխաւորները, որոնք որ Պիոս Թ. Պապին ընդհանրական թողութեանը (որ ուրիշ անգամ շնորհեց,) օգուտը վայելելով, և իրենց պատիւ խօսքը չպահելով, մասնակից եղան խռովութեանցը որ Հռոմայ Պապին վիճակաց մէջ պատահեցան. վերջապէս անոնք որ քաղաքական յանցանքէն 'ի զատ, հասարակ եղեռնագործութիւններ ըրած են ըստ զօրութեան այժմեան օրինաց, և այլն :

Պիոս Թ. սահմանադրական ինքնակամ յայտարարութիւն մը ևս հրատարակեր է Նաբոլիէն սեպտեմբերի 12 ամսաթուով ըստ լատինացւոց. որուն վրայօք հետևեալ խորհրդածութիւնը կընէ Ժուռնալ տէ Տէպա լրագիրը :

« Այս յայտարարութիւնը պատրանք մի է, ինչպէս որ ընդհանրապէս կըպատահին շատ բաներու համար, որոց երկար ժամանակէ 'ի վեր կըցանկամք և կըսպասեմք : Որչափ որ դժգոհ եմք այս բանին վրայ մեզի համար, նոյնչափ ալ կըտրտմիմք պապուն համար : Եթէ, մէկ կողմէն, այս վիճակը միայն պիտի սահմանեմք, ամենևին բաւական չէ մեր արժանաւորութեանը. և միւս կողմէն, եթէ այսչափ միայն կընայ տալ պապութիւնը առանց երկիւղի ինքնասպան ըլլալու, ասիկայ ուժի և կենդանութեան մեծ ապացոյց մը չէ :

Չեմք ուզեր լռել ընդհանրական թողութեան հրամանագրոյն վրայ. որուն առաջին յօդուածը կերևի թէ ընդհանուր ներողութիւն մը կըշնորհէ. բայց հետևեալ յօդուածները բացառութիւններ կընեն, որ բոլորովին կըջնջեն զառաջինը : Եթէ ներելի ըլլար մեզ այսպիսի մէկ ծանր նիւթոյն հետ խառնել յիշատակ մը որ այնքան ծանր չէ, պիտի ըսէինք թէ այս հրամանագիրը միտքերնիս կըբերէ հռչակաւոր յայտարարական թուղթ մը, որ ազատ տպագրութեան թոյլտուութիւն կուտար ամէն բանի վրայօք խօսիլ, 'ի բաց առնելով կառավարութիւնը, կրօնքը և ուրիշ ամէն բան :

Չեմք գիտեր թէ ինչ տպաւորութիւն կարող եղան ընելու գաղղիական կառավարութեան վրայ այսօրուան հասած լուրերը. իսկ Հռոմայ մէջ կիրքերը վերստին գրգռեցին. և աղէկ գիտեմք որ այս յայտարարութիւններէն շատերը, որ պատերուն վրայ փակցուցած էին, ժողովուրդը պատռեց և տիղմով աղտոտեց զանոնք :

Կըկրկնեմք մտերմաբար, թէ այս լուծումը խնդրոյն, (եթէ այս յայտարարութիւնը խնդրոյն վերջաւորութիւն մը կրնամք համարել,) խորին տրտմութիւն մը կըպատճառէ մեզ նոյն ինքն պապութեան համար. վասնզի 'ի ներկայութեան անլուր դժուարութեանց, որոց պատահեցան սահմանելու համար պապութենէն այս առերևոյթս նորոգութիւնը, մեք մեզի կըհարցնեմք թէ արդեօք իրապէս կարելի է միւս աւելի բան մը շնորհելու. և եթէ, վերջապէս պապութիւնը իւր պահպանութեան հոգը չի գիտեր արդեօք անոնցմէ աղէկ, որոնք կուզեն աւելի ազատական ընել զինքը : Եթէ աւելի ազատութիւն չկրնար տանիլ պապութիւնը, ինչ կրնամք ընել մեք. կըյորդորեմք մեր կառավարութիւնը որ աղէկ մը մտածէ այս բանին վրայ : »

Լոմպարտեան Վենետիկէն եկած լուրերը տրտմալի են միշտ, կըսէ Փորթաֆոլիօ Մալթեզէ լրագիրը. բանդի գանելու (տայագ ուրմագ) պատիժը 'ի գործ կըդրուի շատ խստութեամբ. և այս բանը ահռելի մէջ ձգեց բոլոր հասարակութիւնը, ըստորում մեծ անտարբերութեամբ և ոչինչ պատճառաւ խիստ ծեծ կուտան : Ասոր համար օր ըստ օրէ շատ մարդիկ կըպանդխտանան:

ԱՒՍՏՐԻԱ . Վիեննա , 13 25 Սեպտեմբերի : Հռչակաւոր Ռատեցքի մարաջախտը մայրաքաղաքս կըգտնուի շաբաթէ մը 'ի վեր, և բոլոր արքունեաց կողմանէ մեծ յարգութիւններ և մեծարանք կընդունի : Հիմակուան Կայսրը, երբոր տակաւին արշիդուքս էր, այս զօրապետին հրամանին ներքև իւր զինուորական ընթացից սկզբնաւորութիւնը ըրաւ 'ի Գուսթոզցա, Իտալիոյ առաջի պատերազմին մէջ, և յայնմ հետէ մէջերնին մտերիմ վստահութեան կապակցութիւններ հաստատեցան.

Մարաջախտ Ռատեցքիին հետ եկան 'ի Վիեննա նաև Եէլլաչիչ կուսակալ զօրապետը, Շվարցէնպէրկ իշխանը և Ճիւլէ կոմսը : Հայնաու զօրապետը ևս այս մայրաքաղաքն է. և 'ի պատիւ այս յաղթական զօրապետաց լուսաւորութիւն եղաւ գիշերը :

Թէպէտև Բեդերվարատին ամրոցը անձնատուր եղած է արդէն. բայց հռչակաւոր Գոմոռն բերդը տակաւին կըդիմանայ. զինադադարութիւն մը վերջացաւ և դաշնադրութեան խօսքերը ետ մնացին. կըհաստատեն թէ բերդապահ զօրքը, որոց թիւը 15 հազարի կըհասնի, որոշեր են մէջերնին անձնատուր չըլլալ ամենևին : Աւստրիացիները կըպատրաստուին պաշարելու և ռմբակոծելու յիշեալ բերդը. և այս գործողութեանը համար կըհաստատեն թէ 80 հազար զօրք պիտի գործածուի հրամանատարութեամբ Հայնաու զօրապետին :

Փորթաֆոլիօ Մալթեզէ լրագրին մէջ կըկարդամք: "Միևնոյն խստութեամբ կըշարունակուի Հունգարացւոց դէմ եղած հալածանքը. հրացաններով մեռցընելու պատիժը չդադարեցաւ ամենևին և մանաւանդ Մաճառ ազնուականները և եկեղեցականները պատժելու հոգ կըտարուի : Ցիքի կոմս մը, և Էսթերհազի կոմս մը հասարակ զինուորի աստիճանաւ զօրաց բանակին մէջ գրուեցան : Գադիանի կոմսը և ուրիշ քանի մը բանտարկեալներ Օլմիցէն Թրէզդուրի յուղարկուեցան. ուսկից Բեշտ պիտի տարուին. որպէսզի այնտեղ իրենց դատաստանը տեսնուի":

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա , 30 Սեպտեմբերի :

Պրուսայի մեր ազնիւ բարեկամներէն մէկը հետևեալ նամակով նոյն քաղաքին հայոց դպրատան հարցաքննութեան հանդէսը կըծանուցանէ : Նամակին յառաջաբանութիւնը Արշալոյսի վրայօք գովութիւններ ըլլալով, քննութեան վերաբերեալ յօդուածը միայն արժան համարեցինք հրատարակել :

Արգոյ հրատարակիչ :

Օգոստոս 28 կիրակի օրը Պրուսայու վարժարանին տարեկան հարցաքննութեան օրը ըլլալով, նոյն օրը գերապատիւ և Առաջնորդ Գէորգ սրբազան արքեպիսկոպոս բարեխնամ առաջնորդ Հայրը՝ եկեղեցւոյ մէջ նախ ուսման պատուականութեանը վրայ ազդու ատենաբանութիւն մը ընելով՝ վարժարանին մշտնջենաւոր պահելու յորդոր մը, և նոյն հանդէսին ներկայ գտնուելու համար ալ յատուկ հրաւէր մը կարդալէն ետքը, երբոր նորին Սրբազնութիւնը իր ընթացքը ուղղեց դէպ 'ի վարժարանը երթալու՝ ձայնաւորի տղաքը գեղեցիկ երգերով դիմաւորեցին, և բոլոր քաղաքին երևելիները և բարեմիտ հասարակութիւնը գունդ գունդ իրենց առատախնամ Հովուին նախանձելի օրինակին հետևելով դպրոցին ընդարձակ սրահը լեցուցին. կըթողում մերազնեայ ժողովրդոց բազմութիւնը. այլև քաղաքիս մէջ գտնուած հայազգի ազնուական հիւրերուն՝ և օտարազգի յարգի անձանց ներկայութիւնը հանդէսը կըշքեղացունէր :

Սկսաւ այս հանդէսը փառաւոր կերպով մը, և աշակերտները թափօր եղած ջոկ ջոկ եկան իրենց յատկացած տեղը կայնեցան : Ան միջոցին յառաջադէմ աշակերտներէն մէկը ճառ մը կարդաց, (որ Բանասիրականին մէջ հրատարակուած է) և ապա աշակերտաց խրախոյս տուող երգ մը սկսուեցաւ. յետ այնորիկ հայերէն ուսման հետևող աշակերտները ընդամէնը 90 հոգի մի առ մի իրենց ախոյեանին առջևը վիճակով կոչուած՝ Սրբազան Պատմութեան և Հայկաբանութեան մէջ քննուեցան. ասոր յաջորդեց հայերէն երգ մը, ան ատենը թուաբանութեան և աշխարհագրութեան աշակերտները ելան նոյնպէս վիճակով, ետքը Գաղղիարէն երգ մը՝ նոյն լեզուի հետևող աշակերտները հրաւիրեց ատենի, անոնք ալ իրենց ուժը ցուցընելէն անմիջապէս՝ յունարէն երգ մը երգուեցաւ, և այն լեզուին աշակերտներն ալ նոյնպէս լաւ հանդիսացան :

Այս յիշեալ ուսմանց վերաբերեալ որքան խնդիրներ և հարցմունքներ եղան նէ, աշակերտները յարմար պատասխաններ տալով քաջալաւ հանդիսացան. մինչև անգամ բոլոր հանդիսականները զմայլած՝ լիաբերան գովութիւններ կընէին : Ընծայմէ մէկուն վրայ ձանձրութեան նշան մը չերևցաւ. շշուկ մը հանելու կըզգուշանային, որով համեստ լռութիւն մը դպրատան սրահին մէջ ճեմ առած կըպտըտէր. ամէնքը ուշի ուշով հարցուած խնդիրներուն՝ և աշակերտաց տուած պատասխաններուն ունկնդիր ըլլալով՝ սրտերնուն մէջ ուրախութեան բորբոք մը կըզգային, որուն նկարագիրը դէմքերնուն վրայ կըփայլէր. այս հանդէսը 5 ժամ շարունակուելէն ետքը վերջացաւ :

Ատենը գերապատիւ սրբազան հօրն Հայրենիս քաջալաւ հանդիսացող աշակերտներուն պատուոյ նշանները իւր ձեռօքը տալ բարեհաճեցաւ : Այն խորհրդութեան ազնիւ տեսարան, բարեխնամ Հայրը իր բազմաստ խնամքով սընուցած զաւակներուն գովելի ջանքը մրցանակներով պսակելու զբաղած, աստնք ալ մէկ կողմէն քաղցրիկ երգով մը իրենց որդեսէր Հօրը կենաց յաւէժականութեանը համար Աստուծոյ բարեմաղթութիւն ընելով՝ որպէս թէ կըխնդրէին զիրենք օրհնելու : Չի զլացաւ այն Սրբազան անձը, վեր առաւ իր օրհնութեան բազուկը, օրհնեց բոլոր ազգը, օրհնեց անոր լուսաւորութիւնը և դպրոցոյ յառաջդիմութեան ջանասէր եղող անձինքը, և օրհնեց բոլոր աշակերտները, և ասանկ լիափիւռ օրհնութիւններով կնքեց այն օրուան շքեղ հանդէսը :

1849 Սեպտեմբեր 2 'ի Պրուսա : Ոմն 'ի հանդիսականաց :

—Իւրաքանչիւր ազգասէր հոգւով չափ պիտի ուրախանայ անշուշտ Պրուսայու դպրատան բարեկարգ յառաջդիմութիւնը տեսնելով : Նոյն մտերիմ ուրախութեանը մեք ևս մասնակից ըլլալէն 'ի զատ, պարտ կըհամարիմք շնորհակալ ըլլալ ազգին կողմանէ նոյն վիճակին հոգևոր Առաջնորդ գերապատիւ Տէր Գէորգ Արքեպիսկոպոսին հայրենասիրական խնամքէն, նմանապէս Պրուսայու ազգային մեծարոյ հոգաբարձուներէն. որոց անխոնջ և հայրական ջանից արդիւնքն են այս ամէն յառաջդիմութիւնները, որ անտարակոյս պատիւ կընէ Ազգիս ընդհանրութեանը :

— Զնդ կաստանի Սինկափոր կղզւոյն մէջ վիմագրեալ հայերէն նոր լրագիր մը կըհրատարակուի Սուրհանդակ անուն, որ քաղաքական, գրագիտական և առևտրական նիւթոց վրայօք տեղեկութիւններ պիտի տայ։ Այս լրագիրը ամիսը 2 անգամ կըտպուի պարզ գրաբառ լեզուաւ, և թերթին ճակատը Սինկափորին պատկերովը զարդարուած է։ Յիշեալ կղզւոյն սակաւաթիւ հայ. ազգի բնակչաց ուսումնասիրական եռանդը անտարակոյս գովութեան և քաջալերութեան արժանի է, վասնորոյ կաղաչեմք զայրգոյ հասարակութիւնը որպէսզի նպաստամատոյց ըլլայ ըստ կարի այս նորահաստատ լրագրոյն. որուն տարեկանը 12 ռուփի է, այսինքն գրեթէ 132 ղուռուշ ճամբու ծախքէն 'ի զատ։

Այս լրագրոյն հրատարակչին խնդրոյն համեմատ Արշալոյս հրատարակիչը յօժարամիտ յանձնառու եղած է գործակալութեան Սուրհանդակին 'ի Զմիւռնիա։ Իսկ Կոստանդնուպօլսոյ մէջ յիշեալ լրագրոյն ստորագրուիլ կամ զանիկայ տեսնել ուզողը, Պէրպէրեան պատուելի պարոն Աւետիսը գտնելու է, կամ զայրգի պարոն Ստեփաննոս Ճշմարտախօսեան, որ Հայոց պատրիարքարանին գրագիրն է։

— Սեպտեմբերի 16ին Ըլիմութէն և Ճիպրալթարէն հասեր է 'ի Մալթա Մեծին Բրիտանիոյ տէրութեան շոգեշարժ ֆրէկաթը Տրակօն անուն. և նոյն ամսոյն 18ին վերստին ճանապարհ ելեր է Քորֆու երթալու, անգղիական նաւատորմիղին հետ միանալու համար։

— Յիշեալ տէրութե շոգեշարժ ֆրէկաթը Արրօկանթ անուն ամսոյս 11ին Ըորթմութէն մեկնեցաւ դէպ 'ի միջերկրական ծովը գալու համար։

— Մեծին Բրիտանիոյ նաւատորմիղը՝ հրամանատարութե ծովապետի փոխանորդ Սըր Վուիլեմ Բէրքըլին, Քորֆու կղզւոյն նաւահանգիստը խարսխած էր ամսոյս 18–30ին։ Այս նաւատորմիղէն միայն 2 նաւ, այսինքն Վէնճէնս և Րօչըֆօրթ ղասուեցան պտոյտ մը ընելու համար. բայց որ կողմը երթալնին յայտնի չէ։

— Յունաստանի Թագուհին ամսոյս 15–27ին Օթոն ըսուած հելլենական կառավարութե շոգենաւով հասեր է 'ի Քորֆու Թրիեստէն գալով. Անգղիական նաւատորմիղը ողջունեց զինքն Վեհափառութիւնը՝ ծաղիկներով զարդարելով առագաստակալները և 21 թնդանօթ արձակելով։ Օթոն շոգենաւուն մէջ քօլէրայէն մէկը մեռած ըլլալով, Թագուհին Փաթրաս պիտի երթար, այն տեղի մաքրանոցը 14 օր սպասելու համար։

— Թունուզէն եկած նամակները կըծանուցանեն թէ, հռչակաւոր Կարիպալտի զօրապետը՝ Սարտենիայի Դրէֆօլ անուն շոգենաւով Ճէնովայէն յիշեալ քաղաքը հասեր է. բայց Թունուզի կառավարութիւնը չուզելով ընդունիլ զինքը, յիշեալ զօրապետը պարտաւորեր է վերստին դառնալ 'ի Ճէնովա։

— Մարսիլիայի մէջ քօլէրան օրըստօրէ տկարանալու վրայ է եղեր։ Այս տարափոխիկ ախտը հասեր է նաև 'ի Դուլօն. ուր տեղ մեռնողներուն թիւը գրեթէ 25 հոգիի կըհասնի օրը։

— Աւստրիական Լոյտ լրագիրը հետևեալ կերպիւ կըհաշուէ Աւստրիոյ ծովային պատերազմական զօրութիւնը. այսինքն, 4 ֆրէկաթ, 6 գորվէթ, 12 պրիք, 4 կոլէթա, 14 շոգենաւ, որոցմէ 5ը տակաւին կըշինուին, և 115 պզտիկ նաւեր։

— Թերակղզական և արևելեան անգղիացի ընկերութեան Հինտօսթան անուն շոգենաւը ամսոյս 17–29ին հասեր է 'ի Մալթա Սաութամբթընէն և Ճիպրալթարէն գալով, և իւր հետը բերեր է 120 ճանապարհորդ Հնդկաստանի համար։ Յիշեալ շոգենաւը Անգղիայէն մինչև Մալթա $8\frac{1}{2}$ օրը եկեր է, այս միջոցիս մէջ համրելով նաև 18 ժամը որ մնացեր է 'ի Ճիպրալթար։

— Անգղիարէն լրագիրը Պէրտ օֆ Թրէտ անուն. Մեծին Բրիտանիոյ 1849 ամին առաջի 7 ամսոց առևտրական վիճակը կըհրատարակէ. որոցմէ կըտեսնուի թէ Անգղիոյ բարեբաստութիը աճելու վրայ է օրըստօրէ, և առաջքինէն աւելի առևտուր եղած է յիշեալ 7 ամսոց մէջ, թէև զանազան ապստամբութիւնները, պատերազմները և քաղաքաց պաշարմունքները բնականապէս միաս պատճառեցին վաճառականութեան։

— Վէնետիկի նախորդ հասարակապետութեան նախագահ հռչակաւոր Դանիէլ Մանինը՝ իւր գերդաստանաւը ամսոյս 20ին մեկներ է Մալթայէն՝ Փարիզ երթալու համար։

— Թրիեստէն եկած վերջի լուրերը կըծանուցանեն թէ քօլէրան խիստ տկարացեր է յիշեալ քաղաքը. իսկ Վէնետիկի մէջ այս տարափոխիկ ախտը բոլորովին դադարեալ է։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳՂԻԱՑՒՈՑ ԴՊՐՈՑԻՆ ԵՒ ՃԵՄԱՐԱՆԻՆ Ի ՄԱԼԴԱ

Նախագահ ուսումնարանի ժողովին 'ի Լօնտրա, Լորտ Աշլի։
Փոխանորդ հրամանատար ուսումնարանին, Վ. Ռ. Կ. Գրիմ
Քէմպրիճի համալսարանէն ելած վարժապետ արհեստից։
Առաջին դասատու, Սեպուհ Գէորգ Ուիլքս։
Իտալերէնի դասատու, Վ. Սիմէօն Զէրէմի։
Գաղղիարէնի և Գերմաներէնի դասատու, Սիմէօն Ֆրոնց։
Տաճկերէնի և Հայ. դասատու, Վ. Յովհաննէս Քէօսէեան։
Արաբերէնի դասատու, Վ. Սիմէօն Մօսքարի։

Ուսումնարանիս հիմնադիրը ընկերութի մըն է մարդասէր անձինքներէ բաղկացեալ, որոնք մեծ փափաք մը ունենալով՝ թէ Արևելք և թէ Միջերկրեայ քաղաքները բնակող ժողովրդոց բարեկրթութեր համար, առ նպատակս աշխատեցան պատրաստել այն միջոցները, որոնցմով անոնք կարող ըլլան Եւրոպական բարեկրթութի ստանալու՝ չափաւոր ծախուք և երբեմն ալ ձրիապէս, առանց շատ հեռանալու իրենց երկիրներէն։ Ընկերութեա գլխաւոր անդամներն են Անգղիացիք և Գերմանացիք, իրենց նախագահ ունենալով՝ Լորտ Աշլի, անդամ Անգղիոյ խորհրդարանին (բարլամէնթին). նաև գործող կառավարիչներէն մէկն է Ապետ Պունսէն, Բրուսիոյ Թագաւորին լիակատար իշխանութիւն ունեցող դեսպանը 'ի Լոնտրա։

Այս ուսումնարանը Մալթայի մայրաքաղաքէն Վալէթթայէն 2 մղոնի չափ հեռաւորութ՝ Սուրբ Յուլիանէ ըսուած ծոցին վրայ է, մէկ մասնաւորապէս զով և առողջարար դիրքով մը։

ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

1. Այս ուսումնարանը կըպարունակէ. ա. Դպրոց կամ նախակրթարան մը տղայոց համար. բ. Ճեմարան մը նորահաս պատանեաց կրթութեանը համար՝ գրականութեան և գիտութեանց կամ Աստուածաբանութեան մէջ։

2. 8 տարեկանէ վար եղող տղայ մը պիտի չընդունուի, ոչ ալ 17 տարեկանէն վերը կարող պիտի ըլլայ մնալ նախակրթարանին մէջ, մինչև որ մասնաւոր թոյլտուութիւն մը չունենայ ուսումնարանի ժողովէն։

3. Կրթութեան պայմանները ասոնք են. Նախակրթարանին մէջ 14 տարուէն վար եղող տղայ մը, իր ուտելիքին և ուսմանը համար հատուցանելու է տարին 35 լիրա սթերլին. ու անկից վեր եղողը՝ 45 լիրա սթերլին. իսկ Ճեմարանին մէջ եղող աշակերտը իր ուտելիքին և ուսմանը համար հատուցանելու է, տարին 60 լիրա։ Աս տղայքը և պատանիները ուսումնարանի ժողովէն պիտի ընտրուին։

4. Երբոր 2 կամ աւելի եղբայրներ մէկտեղ ըլլան, անատենը յիշեալ պայմաններուն վրայ 100ին 10 պակաս հատուցանելու են։

5. Աստուածաբանութի ուսանողները որ Արևելեան քրիստոնեայ եկեղեցիներէն են, նախակրթարանին կամ ուսումնարանին մէջ պիտի ընդունուին՝ տարին 25 լիրա հատուցանելով։

6. Նախակրթարանին և ուսումնարանին մէջ՝ առանց ծախք պահանջելու որոշեալ թուով մը տղայք և պատանիներ պիտի ընդունուին, թէ որ անոնք խելացի, բարի վարք ունեցող և ուսումնասէր են. ասոնք ծննդով և ազգաւ հետևեալ երկիրներուն մէկին բնիկը ըլլալու են. Յունաստան, Տաճկաստան, Ասորեստան, Արաբիա, Պարսկաստան, Եգիպտոս, Հապէշստան, և Ափրիկէի ուրիշ մասերը։ Աս տղայքը կամ պատանիները պիտի ընդունուին Լոնտրայի գործադիր ժողովին հաւանութեամբը։

7. Նախակրթարանին մէջ սորվելիքները ասոնք են. կրօնական և բարոյական կրթութիւն Սուրբ Գրոց համեմատ. Անգղիարէն, Լատիներէն, Յունարէն, Գերմաներէն, Գաղղիարէն, Իտալերէն. աշխարհաբառ Յունարէն, Տաճկերէն, Հայերէն և Արաբերէն լեզուները. գրութի, թուաբանութի, համարակալութի և ուրուագրութի. սկզբունք չափաբերականութեան (մաթէմաթիքա), բնական փիլիսոփայութիւն, աշխարհագրութիւն և պատմութի։ Աս ուսմունքները պիտի չափաւորուին իւրաքանչիւր աշակերտին յաջողակութեանը և կարօտութեանը համեմատ։

8. Հրապարակաւ Աստուածային պաշտօն մատուցանելու վրայով՝ թէ որ նախակրթարանին և Ճեմարանին աշակերտները չեն ուզեր Անգղիական եկեղեցւոյ պաշտօնին ներկայ գտնուիլ, ազատ պիտի ըլլան իրենց կրօնքի եկեղեցիները երթալու։

9. Ճեմարանին մէջ ուսման ընթացքը պիտի ըլլայ այսպէս. դասատուութիւն Աստուածաբանութե և բարոյական փիլիսոփայութե. բարձրագոյն դասք Լատիներէնի և Յունարէնի. Անգղիարէն, Գերմաներէն, Գաղղիարէն և Իտալերէն գրականութիւն. Արևելեան լեզուները և Եբրայերէն գրականութի, պատմութի, քաղաքական տնտեսութիւն և իրաւագիտութիւն, չափաբերական գիտութիւններ, բնական փիլիսոփայութիւն և աստղաբաշխութիւն։

10. Քիմիականութի, տնկաբանութի, հանքաբանութի, բնական պատմութի, պատկերհանութի, մեքենական արհեստ, ճարտարապետութի և երաժշտութի. ասոնց դասերը պիտի տրուին ծնողաց հաւանութեամբը և առանձին ծախքով։

11. Տղայք՝ իրենց տարեկան հատուցանելիքին չորրորդ մասը՝ 3 ամիսը անգամ մը կանխիկ հատուցանելու են. և Նախակրթարանէն կամ ուսումնարանէն աշակերտ մը թէ որ ելլալ ուզէ. պէտք է որ 3 ամիս առաջ իմաց տայ. եթէ ոչ՝ կը պարտաւորի երեքամսեայ ծախքը հատուցանելու։

12. Ամէն տարի 9 շաբաթ ժամանակ պարապոյ (վաքանս) պիտի ըլլայ, Յուլիսի 1էն մինչև Սեպտեմբերի 1. և մէկ կարճ արձակուրդ մըն ալ պիտի ըլլայ Դեկտեմբերի 24էն մինչև Յունվարի 2. և Աւագ ուրբաթէն մինչև Զատիկ։ Երկար արձակուրդի ատեն մնացող աշակերտաց իւրաքանչիւրը հատուցանելու է 5 լիրա սթերլին։

13. Ով որ ուսումնարանին վերաբերեալ գործ մը կամ ընելիք մը ունենայ, պէտք է որ կանխիկ վճարուած նամակով ծանուցանէ Լոնտրայի մէջ Սուրբ Յակոբայ փողոցը թիւ 3. ընկերութե քարտուղարին. Մալթայի մէջ Վեր. հրամանատար Անգղիական ուսումնարանին. Երուսաղէմ՝ Անգղիացի Եպիսկոպոսին. Գահիրէի մէջ Վեր. Լիտէրին. Աղէքսանդրիա՝ Վեր. Ուինտէրին. Պէրութ՝ Պլաք անուն Անգղիացի ազնուականին. Յոպպէ՝ Անգղիոյ հիւպատոս Արդյ Խոյաթին. Դամասկոս՝ Վեր. Ռօպսըն կամ արդյ բժիշկ Միշաքային. Իզմիր՝ Վեր. Լուիսին. Սուէտիա Անթիոքի մօտ՝ արդյ բժիշկ Հօլթ Եէյցին. և Կոստանդնուպօլիս (Ղալաթա) Վեր. Վ. Ալլոնին, կամ պարոնայք Լաֆոնթէն վաճառականաց։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա, 30 Սեպտեմբերի։

Քաղաքիս առևտրոյն երևելի փոփոխութի մը չեղաւ մեր վերջի թերթէն ետքը։ Տօնը հանգարտութ մէջ է, և Պախըրի տեսակը 173–175 ղուրուշի կէնդինարը դիւրավաճառ է ողջ դրամով։ Ափիոնին չէքին՝ այսինքն 250 տիրհէմը 98–100 ղուրուշ է ողջ դրամով։ Ճէհրիին գինը $18\frac{3}{4}$–$19\frac{1}{4}$ ղուրուշ է շուկայի դրամով։ Մեղրամոմը դիւրավաճառ է 820–840 ղուրուշի կէնդինարը ողջ դրամով։ Մինչև ցայսօր Իզմիր եկած թուզին թիւը 15.630 բեռ ի կըհասնի այսինքն գրեթէ 65.000 կէնդինար։ Հասարակ ապրանքին գինը՝ 80–130 ղուրուշ է կէնդինարը. իսկ ընտրեալ թուզին գինը 130–210 ղուրուշ է, ողջ դրամով։ Քարապուրունի անկուտ չամիչը Սուլթանինա ըսուած 200–210 ղուրուշ է կէնդինարը. իսկ Ուրլային՝ 182–195 ղուրուշ շուկայի դրամով. Գարիին գինը՝ $8\frac{1}{4}$ ղուրուշ է քիլէն՝ նաւուն մէջ աւանդելու պայմանաւ։

Հրատարակիչ և տէր լրագրոյս.
Լուկաս Գ. Պալթազարեան։

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ